

סדנת גיזום עם צביקי ממשלת חורשים

כנס יערות מאכל השני, קדרון, דצמבר 2012

סיכום: אלינה

הערות ותיקונים אפשר להוסיף ב-comments מימין (או בגרסת גוגל-דוק עברית ב"תגובות" משמאל)

מהו עץ מקומי?

משחר ההיסטוריה (חקלאות?) אנשים העבירו עצים מאזור אחד למשנהו, למשל החרוב שאנו חושבים עליו כעל עץ מקומי בארץ, הגיע לכאן לפני כ-2000 שנה, השקד - לפני כ- _____ מהים הכספי. כמה שנים של הסתגלות לבית גידול חדש ידרשו לעץ כדי שנוכל להתייחס אליו כאל עץ מקומי?

מהו מין פולש?

זהו צמח שבבית הגידול הטבעי שלו יש אלמנטים שמאזנים אותו, אך כשמביאים אותו לאזור חדש הם אינם ולעתים הוא גם יביא עמו פטריות שנמצאות איתו בסימביוזה, התוצאה בבית הגידול החדש תהיה השתלטות.

בטבע מתרחש מדי פעם "גיזום" טבעי, הגורמים עשויים להיות רוח, גשם, בעלי חיים (ובכלל זה בני אדם).

הנחת המוצא שלנו היא שאנו רוצים לתת לטבע לעשות את שלו ולא להתערב, נדרשת סיבה מאד טובה להתערב ולגזום עץ.

מטרות אפשריות לגיזום

- להעניק לעץ צורה יציבה ואסתטית
- גיזום "סניטציה" - להרחיק ענפים יבשים
- לאזן פיקים של סירוגיות (סירוגיות - יבול משמעותי אחת לשנתיים, הדוגמה הבולטת לתופעה היא זיתים. בזית העץ משקיע שנה אחת בצימוח ענפים ושנה אחרת בזרעים ובפירות, לסירוגין. מענין, שהזיתים יצמחו תמיד על החלק בענף שצמח בעונה הקודמת, לא בעונה הנוכחית. מידע כזה, לדוגמא, עשוי לסייע לנו בעת גיזום זית למטרת הגברת יבול)
- ליצור צמח חזק ובריא
- ניהול הגן
- ויסות בין צמחים

איזה מידע יש לברר לפני הגיזום?

ראשית, יש לדעת את שם הצמח! בעזרת השם נוכל ללמוד על מספר גורמים רלוונטיים לגיזום -

רגישות אקלימיות

רגישות למכות שמש - נרצה לדעת האם העץ רגיש למכות שמש (מכת שמש נראית כפגע בגזע או בענף שלדי). זה חשוב מפני שגיזום אינטנסיבי עלולה לחשוף לשמש ענפים מסויימים שעד לגיזום נהנו מצל יחסי. אחד הפתרונות הנהוגים הוא הלבנת הגזע (מחזיר את הקרינה). יש עצים המפתחים קליפת גזע עבה יותר בכיוון השמש כדי להגן על הגזע (מסיבה זו יש חשיבות לשתול את העץ בכיווני רוח זהים לאלה בהם שהה במשתלה). באופן טבעי הסכנה למכות שמש גדולה יותר בקיץ.

רגישות לרוח - הדרים, למשל, הם מלאי פירות בסתיו (וגם ירוקי-עד) ולכן הנוף לבדו מתמודד עם הרוח. אז כדאי לגזום חלק מהענפים כדי ליצור חלונות רוח - כך יש פחות התנגדות לרוח והעץ יכול להתמודד אתה טוב יותר.

צורת נוף

זוהי צורת קו המתאר של נוף העץ, הצללית או "הסילוואטה". מבחינים בין מספר צורות נוף: מעוגלת (לדוגמא: הדרים), סגלגלה, צריפית (דוגמא בולטת: ברוש), מבודרת (ערבת נחלים, קזוארינה, אקליפטוס), סוככית (צאלון), פירמידלית, בכותית (ערבה בוכיה). לעתים מבחינים בצורת נוף נוספת - זו של אורן הסלע.

זקופה	מבודרת	פירמידלית
		
כיפתית	בכותית	סוככית
		
צריפית	סגלגלה	מעוגלת
		

התמונה לקוחה מאתר [משתלת בוטני](#).

מובן מדוע חשוב להיות ערים לצורת הנוף הטבעית של העץ לפני הגיזום שלו - אמנם נוכל להשפיע במידת מה על צורת הנוף, אך למען עץ בריא ויציב יש לגזום אותו בהתאם לצורת הנוף האופיינית לו (ואם ננסה לגזום אותו בניגוד לצורה האופיינית זה עלול לגרום לו לסטרס ואז הוא יהיה רגיש יותר למזיקים, למשל).

כל עץ וצורת הנוף האופיינית לו - מדוע? יש לכך שתי תשובות - האחת, אקולוגית - התאמה לאקלים ולתנאים בבית הגידול. השניה, הורמונים המשפיעים על העץ.

נשירות

יש עצים שעליהם נושרים בחורף. הטריגר לנשירה הוא אורך היום. בהקשר זה מבחינים בין שלושה סוגי עצים: נשיר - העלווה נושרת בחורף. לדוגמא: תאנה, שקד, רימון. רוב העצים הנשירים הינם ממוצא צפוני. ירוק עד - אין נשירה, ירוקים כל השנה, לדוגמא: פיקוס, זית, אלון. נשיר מותנה - אלו עצים שבמוצא שלהם הם ירוקי-עד אך בארץ לא מצליחים להחזיק את הנוף בחורף ומשירים את העלים, לדוגמא: סיסם הודי, צאלון.

שלטון קודקודי

מקום לאיור עם ענף ובו מסומן ניצן הראש, עין, מפרק (מהמצגת של צביקי?)

מהו שלטון קודקודי? ניצן הראש מרדים את העיניים שנמצאות על הענף שלו (הענף שנמצא תחת שלטונו הקודקודי) - כך אין צימוח מעיניים אלה.

מה עשוי לשבור שלטון קודקודי? פריחה, קיטום של ניצן ראש, שלכת, טראומה שהעץ עובר.

בהקשר זה מבחינים בין שלושה סוגי עצים: רב צירי - כל ענף יכול להחליף את הגזע הראשי (צאלון, מכנף, ולמעשה רוב העצים). צירי - לגזע הראשי אין תחליף (דוגמא מובהקת - ברוש, אורקריה). יש סוג נוסף של עצים, שהם ציריים בצעירותם ורב ציריים בבגרותם (אורן, פקאן, אקליפטוס).

פריחה

מה נרצה לדעת על הפריחה? מתי היא קורית בשנה, היכן היא קורית, למשל פריחת השסק מופיעה בסוף הצימוח של השנה הנוכחית. במקרה כזה אם על ידי גיזום נייצר יותר קצוות של ענפים נקבל יותר פרחים ופירות. בזיתים כאמור הפריחה היא על גבי הצימוח של העונה הקודמת.

איחוי פצעי גיזום

כיצד פצעי גיזום מתאחים. למשל בחרובים פצעי גיזום לא מתאחים היטב ועל כן יש לגזום ענפים דקים בלבד. (ענף בקוטר של 20 ס"מ הוא ענף עבה לצורך העניין).

מצב בריאותי של העץ ויכולת שיקום מגיזום

גם אלו שיקולים שיש להביא בחשבון לפני הגיזום.

גיל העץ

אם יש צורך בגיזום ענף עבה, כנראה התכנון היה לוקה, אך לא נתקן טעויות גיזום שנעשו לפני שנים רבות. נבצע פעולות גיזום קריטיות בלבד, למשל: זזית בין ענפים (ראו בהמשך). אם הגזעים נלחצים האחד אל השני זו נקודת תורפה והעץ עלול להשבר בנקודה זו. מקום לאיור להמחשה (מהמצגת?)

מהו ההבדל בין שיח לעץ?

בעץ העיניים בבסיס העץ רדומות. השיחים לעומת זאת מתחדשים משם (עיניים תחתונות תמיד פקוחות). הרימון לפי ההגדרה הוא שיח.

סוגי גיזום

קִיטוּם - חיתוך סמוך לראש ענף, סמוך לעין.

הקצרה - גיזום באורך עד שליש ענף, ליצירת יותר ראשים.

דילול - כשמו כן הוא, גיזום חלק מהענפים, באופן שצורת העץ הכללית נשמרת. סיבות אפשריות לדילול: הכנסת יותר רוח/שמש או התמודדות עם מחלות שנגרמו מלחות כתוצאה מצפיפות יתר בעץ. למשל, ירוקי עד, כגון הדורים, כפי שהזכרנו קודם, נוטים להיות רגישים לרוח ועל כן לעתים נגזום אותם גיזום "דילול" לפני החורף (כך מכניסים יותר חלונות רוח לעץ מה שמסייע לו לעמוד ברוח). אורקריה היא ירוקת-עד אך לא גוזמים אותה לפני החורף. בדילול יש לגזום סמוך לבסיס החיבור של הענף אותו גוזמים.

גיזום הסחה - גיזום לטובת עיצוב צורת הנוף של העץ. גוזמים מעל העין לכיוון אליו רוצים שהעץ יתפתח, חוזרים על כך מספר פעמים.

גיזום חידוש - בעצים לא עושים גיזום כזה, אלא רק בשיחים. העיתוי הנכון לגיזום חידוש בשיחים הוא באביב. למשל ניתן לגזום כך רימון ובשנה הבאה לגזום ב-10 ס"מ גבוה יותר. במטעים מבצעים גיזום חידוש כדי שהקטיפה יהיה בגובה נוח או להגברת יבול.

גיזום פורמלי - גיזום בצורת כדור, פירדמיה, ספירלה..

בונסאי - פדופיליה

espalier - סאדו

כללים לעיצוב שלד (שלד זהו הגזע והענפים)

- הגיל לעיצוב שלד העץ הוא 5-10 שנותיו הראשונות.

- אם הענפים הראשיים מתפצלים מהגזע בגבהים שונים, להבדיל מפיצול יחיד, העץ יהיה עמיד יותר לרוחות, שכן הלחץ מתפרש על פני מספר נקודות.

מקום לאיור עם המחשה (מהמצגת?)

- זווית החיבור בין ענפים צריכה להיות בין 45 ל-80 מעלות

מקום לאיור עם המחשה (מהמצגת?)

- גיזום ענף יעשה סמוך לגזע. אם הענף עבה מאד, גוזמים תחילה במרחק קטן מהגזע ובפעם הבאה קרוב יותר לגזע. לעתים במקום הגיזום יתפתח ענף חדש (השלטון הקודקודי בוטל) - ענף זה מסייע לאיחוי. לאחר האיחוי אפשר להסיר אותו.

הערות נוספות

- משחת גיזום לא טובה לעץ - אם פטריות ווירוסים תוקפים את מקום הגיזום, משחת הגיזום אוטמת אותם בפנים (כמו בפלסטר).

- מורן החורש, קטלב ושלטית אין לגזום בקיץ.

- כדאי לשתול שתילים צעירים בלבד (עד 1 ס"מ עובי גזע) כדי להגביר את סיכויי האיקלום.

- המחטניים פחות אוהבים גיזום. מנגנוני האיחוי ורקמת החיזוק אצלם שונה מעצים אחרים. באורן ובברוש ניתן לבצע גיזום "הרמת נוף".

- רוב מסת השורשים נמצא כמטר מתחת לפני הקרקע בגלל ריכוז החמצן. אם שורשי העץ מרימים מדרכות, זה בגלל מחסור בחמצן. גיזום אינטנסיבי עלול להביא למצב זה (כיצד? להשלים ההסבר)

- אם גוזמים ענף (ורוצים שיתפתח צימוח חדש), יש לגזום סמוך לעין.

- אחרי גיזום, הענף מתחיל לפתח שכבת הגלדה.

- צביקי תומך בגישה של ד"ר אלכס שיגו לגיזום, אפשר לקרוא מאמרים שלו [כאן](#).